

Министерство образования Республики Беларусь

Учреждение образования
«Белорусский государственный педагогический университет
имени Максима Танка»

Кафедра истории древних цивилизаций и средневековья

ЕВРОПА: АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ЭТНОКУЛЬТУРЫ

*Материалы Международной научно-теоретической
конференции*

г. Минск, 27 апреля 2007 г.

Минск 2007

УДК 94(4)
ББК 63.5
Е241

Печатается по решению редакционно-издательского совета БГПУ

Редколлегия:

доктор исторических наук, профессор, заведующий кафедрой истории древних цивилизаций и средневековья БГПУ *В. В. Тугай* (отв. ред.);
доктор исторических наук, профессор, заведующий кафедрой славянской истории и методологии исторической науки БГПУ *А. П. Житко*;
доктор исторических наук, профессор, заведующий кафедрой новой и новейшей истории БГПУ *Г. А. Космач*;
доктор исторических наук, профессор, заведующий кафедрой истории Беларуси БГПУ *А. М. Лютый*;
доктор исторических наук, профессор кафедры истории Беларуси БГПУ *Н. К. Соколов*;
доктор исторических наук, профессор кафедры истории Беларуси БГПУ *В. А. Пилецкий*;
доктор исторических наук, профессор кафедры славянской истории и методологии исторической науки БГПУ *В. М. Фомин*;
кандидат исторических наук, доцент кафедры истории Беларуси БГПУ *А. Ф. Великий*;
кандидат исторических наук, доцент кафедры истории древних цивилизаций и средневековья БГПУ *В. В. Куницкий*;
кандидат исторических наук, старший преподаватель кафедры славянской истории и методологии исторической науки БГПУ *С. П. Бородин*

Рецензенты:

доктор исторических наук, профессор, заведующий кафедрой истории древнего мира и средних веков БГУ *В. А. Федосик*;
доктор исторических наук, профессор, заведующий кафедрой новой и новейшей истории БГУ *В. С. Кошелев*

Европа: актуальные проблемы этнокультуры : материалы Междунар. науч.-теорет. конф., г. Минск, 27 апр. 2007 г. / Бел. гос. пед. ун-т им. М. Танка; редкол. В. В. Тугай (отв. ред.) [и др.]. – Минск : БГПУ, 2007. – 355 с.
ISBN 978-985-501-385-4.

В сборнике помещены материалы по истории культуры Европы древних и средних веков, Нового и Новейшего времени. Освещаются проблемы межэтнических отношений, международного культурного и научного сотрудничества. Рассматриваются вопросы молодежной политики, образования, взаимодействия в сферах искусства, науки и производства.

Адресуется студентам, аспирантам, всем интересующимся исторической наукой.

УДК 94(4)
ББК 63.5

ISBN 978-985-501-385-4

© БГПУ, 2007

Фарміраванне пазіцыі беларускай меншасці ў польскай дзяржаве ў 1919–1921 гг.

С. А. Фядзечка

Палескі дзяржаўны ўніверсітэт

Польская дзяржава канчаткова адрэзілася ў лістападзе 1918 г. пасля капітуляцыі Германіі. А ўжо 5 жніўня 1919 г. яе кіраўніцтва падпісала з Нямеччынай у Беластоку пагадненне аб замене ў Заходняй Беларусі нямецкай улады на польскую. Польшча прэтэндавала на ўсходнія межы старадаўняй Рэчы Паспалітай, імкнулася як мага болей тэрытарыяльна ўзрасці, каб выстаяць перад Расіяй і Германіяй. Узяцце Пінсудскім Вільні ў красавіку 1919 года выклікала ў частці беларусіх палітыкаў зацікаўленасць у супрацоўніцтве з Польшчай [с. 3]. На пачатку мая гэтыя палітыкі выступілі праз генеральнага камісара Грамадзянскага Урада ўсходніх Зямель Ежы Асмалоўскага з прапановай стварэння незалежнай беларускай дзяржавы і патрабавалі тэрміновага ўтварэння органаў самакіравання і апекі над ужо існуючай сістэмай адукацыі. Прайшоўшы ў чэрвені 1919 года з'езд Беларускай Рады Вільнішчыны і Гарадзеншчыны прыняў пастаноўны, вітаючы адрэжэнне літоўска-беларускай дзяржаўнасці.

Уступленне польскіх войск у Мінск 8 жніўня 1919 года, а ўласна запэўненне Пінсудскага, што «зямля гэта не будзе гвалтоўна далучана, а будзе мець вольны голас сярод іншых зямель», значна акрылі надзеі [с. 94–95]. Але нягледзячы на такія заявы беларускія землі трактваліся як землі акупавання. Польскія ўлады ніяк не рэагавалі на беларускія планы адрэжэння дзяржаўнасці. Пінсудскі выказаў згоду на стварэнне войска, але не жадаў выклікаць да жыцця афіцыйны беларускі ўрад. У лісце да Асмалоўскага ў лістападзе 1919 года ён сцвярджаў, што планы адносна беларусаў павінны быць спынены на ўзроўні культурнай аўтаноміі [с. 109]. Тым часам саветкі бок, выкарыстоўваючы крызіс у беларуска-польскіх адносінах і незадавальненне беларусіх палітычных дзеячоў, выступіў з прапановай вайны супраць Польшчы і магчымасці ўдзелу ў саветскім урадзе, які быў бы заснаваны на беларускіх землях пасля заняцця іх Чырвонай Арміяй. Такі паварот падзей вымусіў Пінсудскага да аднаўлення перамоў з беларусамі, аднак не для таго, каб застаюць іх палітычныя амбіцыі, а толькі каб адхіліць іх ад Расіі. З такім заданнем 18 сакавіка 1920 года ў Мінск прыйшла польская дэлегацыя ў складзе: Уладзіслава Ражкевіч, Сільвестр Ваяводзі таксама як узначальваючы яе Леан Васілеўскі [с. 116].

Беларускія прапановы, прадстаўленія польскай дэлегацыі можна падзяліць на дзве групы. Першая ўтрымоўвала палітычныя патрабаванні, якія, між іншым, тымліліся «дэктарацыі аб абароне целаснасці Беларусі і абавязкі вырашэння лёсу гэтых зямель згодна з воляй народа, стварэння беларускай дэлегацыі на суветнай канферэнцыі і ўтварэння беларуска-літоўскага ўрада». У другой групе знаходзіліся прапановы ў галіне асветы, такія як раўнапраўе польскай і беларускай моў у школах і урадавых установах, арганізацыя курсаў для настаўнікаў, аўтаномія беларускіх школ, а таксама датацыі на іх працу [с. 687]. 24 сакавіка 1920 было падпісана пагадненне. Згодна яго палажэнню, прадстаўнікі Беларусі «стаяць на тэме незалежнасці сваёй краіны» і «бачаць развіццё сваёй айчыны ў дапамозе Польшчы, гарантуючай беларускаму народу пэўнае развіццё», запэўнівалі ў падтрымцы Польшчы ў яе «вяртанні ад Расіі зямель, размешчаных на захад ад мяжы 1772 года» [с. 688]. Польшча абавязвалася выканаць некаторыя патрабаванні беларусаў, але выключна адукацыйныя ці адміністрацыйна-эканамічныя. Як аднак хутка прадэманстравала рэчаіснасць, значная частка польскіх абавязкаў ніколі не была рэалізавана, але і беларусы не выканалі пастадоўна сваіх абавязкаў. Пасля сканчэння мінскіх перамоў у Таліне адбылася сустрэча з саветскай дэлегацыяй. Мэтай перамоў было ўтварэнне беларускіх частак у Чырвонай Арміі. Відэаочна, што пагадненне з Польшчай не адлюстравала жадання большасці беларускага грамадства. Інструктары Грамадзянскага Урада ўсходніх Зямель у сваіх дзеяннях адносна беларусаў павінны былі дыстанцыявацца ад выказванай накіонт беларускай незалежнасці, а там, дзе яны былі выразна акреслены, зазначаць «у якім разе беларусы народ будзе здольны стварыць уласную дзяржаву, то Польшча не будзе ствараць перашкод», аднак рэчаіснасць выглядала інакш [с. 12].

Ужо ў першы год польскай акупацыі рыхтаваліся ўмовы для паступовага ўключэння беларускіх зямель у склад польскай дзяржавы. Польскае кіраўніцтва (не выключана, што і Юзаф Пілсудскі) пачынала разумець усю нерэальнасць знаўлення Рэчы Паспалітай у межах 1772 г. Узніслаў ідэалы польскіх сацыялістаў на чале з Юзафам Пілсудскім аб дзяржаўным саюзе (федэрацыі) народаў былой Рэчы Паспалітай, што ўзніклі яшчэ ў рэвалюцыйным 1905 годзе, разбіваліся аб жорсткую рэчаіснасць. Акупацыйная ваенная і цывільная адміністрацыі пра гэтыя ідэалы, магчыма, і не ведалі. Іх практычная дзейнасць адпавядала лініі нацыянальнага дэмакрата (эндэка) Рамана Дмоўскага на поўную інкарпарацыю заходнебеларускіх зямель. І ў сацыялістаў, і ў эндэкаў пераважала думка, што беларусы няздольныя да незалежнага існавання і стварэння ўласнай дзяржавы (нібыта не існавала БНР). Ідэя федэралізму выстаўлялася, трэба меркаваць, у тактычных мэтах. Тым больш, што яна не знаходзіла падтрымкі ў літоўцаў і поўнай падтрымкі ў украінцаў, якія імкнуліся да незалежнасці.

12 ліпеня 1920 г. англійскі міністр замежных спраў Джордж Керзон прапанаваў багам ваеннага канфлікту размежаванне па лініі Гародня—Ялаўка—Няміраў—Брэст. Але прапанова была адхіленая саветамі і польскім урадам. На мірных перамовах у Рызе (верасень—кастрычнік 1920 г.) Расія згаджалася перадаць Польшчы і Мінскую губерню ўзамен на прызнанне палякамі Украінскай ССР. Тым самым саветскі расійскі ўрад У. Леніна свядома ішоў на ліквідацыю саветскай Беларусі, тэрыторыя якой якраз укладвалася тады ў межы Мінскай губерні. Але эндэкі, магчыма, насуперак волі Пілсудскага не дапусцілі далучэння да Польшчы ўсходніх зямель, бо баяліся, што іх праваслаўнае беларускае насельніцтва немагчыма паланізаваць і што гэтая акцыя можа выклікаць пагаршэнне адносінаў з Расіяй, на ўладу ў якой у той час рэальна прэтэндаваў генерал Пётр Врангель.

Як і трэба было чакаць, мірны дагавор падпісаўся ў Рызе без удзелу беларускай дэлегацыі, а яе лаўнамоцтва перадавалася ўраду РСФСР. Найбольш цяжкай праблемай для абмеркавання чакана стала тэрытарыяльная. Адзіства ў вырашэнні гэтага пытання не існавала нават у дэлегацыях. У польскай дэлегацыі самыя ліберальныя прадстаўнікі (Васілеўскі, Каменецкі) настойліва патрабавалі ўключэння вялікай часткі беларускіх зямель (разам з Мінскам) у склад II Рэчы Паспалітай, у перспектыве разглядаючы Польшчу як федэратыўную дзяржаву. Але і яны і іх апаненты перш за ўсё разглядалі праваслаўнае насельніцтва як крыніцу гэтых палітычных праблем, звязаных з вялікім уплывам на гатую катэгорыю насельніцтва Расіі.

Падчас працы па ўдакладненню мяжы Польшчы і БССР Л. Васілеўскі звярнуўся з просьбай удакладніць межы БССР. І атрымаў інфармацыю ад Юфе, што БССР складаецца з часткі паветаў былой мінскай губерні, размешчаных на ўсход ад польскай мяжы: мінскага, бабруйскага, барысаўскага, мазырскага, ігуменскага і случкага агульнай плошчай 55 200 км² [].

Адказ Юфе ў польскім палітычным асяродку быў прыняты за прызнанне ліквідацыі беларускага руху ў Саветскай Расіі і аб'яўленне аб пабудове цэнтралізаванай палітычнай сістэмы. Падобны адказ быў настолькі нечаканым для некаторых палітычных плыняў у Польшчы (напрыклад краёвых дэмакратаў), што нават прызнаваўся фальшывым [].

Да пачатку мірных перамоў паміж Польшчай і Саветскай Расіяй частка польскай палітычнай эліты яшчэ не развіталася канчаткова з федэралісцкімі планамі. Але іх прывабнасць пасля няўдалага паходу на Кіев значна аслабла. У выніку ўсё больш прыхільнікаў знаходзіла пазіцыя эндэцыі, якая прадугледжвала заключэнне мірнага дагавора з Расіяй на аснове падзелу «ўсходніх хрэсаў». Пры гэтым большая частка беларускіх, літоўскіх і украінскіх зямель павінна была адыйсці да Расіі. Такі падзел сфер уплыву, як разлічвалі прадстаўнікі эндэцыі, павінен быў адкрыць магчымасць да супрацоўніцтва з Расіяй, у тым ліку і постсаветскай. Як адзначыў у пачатку 1921 г. член польскай дэлегацыі на мірных перамовах Ю. Гласко, на пазіцыю Польшчы на перамовах аказвалі ўплыў шматлікія фактары, у прыватнасці, нечаданне ўключыць у склад польскай дзяржавы празмерную колькасць прадстаўнікоў чужых народнасцей, імкненне дасягнуць у Рызе пэдагнення, якое не будучы аспрэчваць расійскія ўрады, што прыйдуць да ўлады пасля большавікоў [с. 39-40]. Усе гэтыя фактары дзейнічалі не на карысць канцэпцыі федэралізму. Тым не менш, у складзе польскай дэлегацыі, якая вяла перамовы ў Мінску і Рызе, былі прыхільнікі федэралісцкіх планаў. Але, пэ-колькі дагавор, які рыхтаваўся ў Рызе, павінен быў стаць асновай для пошуку кампрамісу, як меркавалася, з будучай постсаветскай Расіяй, значную падтрымку ў радах польскай дэлегацыі атрымала пазіцыя

С. Грабскага. Ён адстойваў ідэю падзелу тэрыторыі Беларусі і Украіны паміж Польшчай і Расіяй і адыгрываў галоўную ролю ў ходзе перамоў [с. 162, 164, 169].

Літаратура

1. Gomolka K., Rozmowy polsko-białoruskie (marzec 1920), «Dzieje Najnowsze» 1988, z. 1
2. Piłsudski J., Pisma..., t. V
3. Dokumenty i materiały do historii stosunków polsko-radzieckich. Gostycka W., Kuzeński T., Leinwald A., e.a. -Warszawa, 1961. T. 2. Listopad 1918-kwiecień 1920
4. Świechowski M., Obecny stan szkolnictwa białoruskiego na ziemiach wschodnich, «Sprawy Narodowosciowe» 1927, nr 1
5. Шыбека З. Нарыс гісторыі Беларусі (1795–2002).–Мн.: «Энцыклапедыя», 2003.–490 с.
6. Taraszkiewicz B. Białoruskie postulaty polityczne // Przymierze. № 5–12.9.1920.
7. Архіў Актаў Новых (Варшава), ф. 390, воп. 1, спр. 46, арк. 24.
8. Białorus bolszewicka, Gazeta Krajowa nr 55 z 10.3.1921.
9. Kawalec K. Narodowa Demokracja wobec traktatu ryskiego //Traktat ryski 1921 roku po 75 latach. – Toruń, 1998.
10. Grabski S. Pamiętniki. T.2.– Warszawa, 1989.

СОДЕРЖАНИЕ

Раздел 1. История и культура Европы в древности и в средние века	3
Риер Я.Р. Из истории становления форм управления в обществе	3
Короткевич А.В. У истоков христианства. Влияние первоначального христианства на становление западноевропейской цивилизации.	5
Медведок Т.В. Проблема языка в философии М. Хайдеггера и Л. Витгенштейна: сравнительный анализ	7
Мячикова И.И., Жевняк О.Г. Архаические религии первобытной Европы: семиотический код.	9
Квачёнок В.В. Государство Эрманариха как феномен великого переселения народов	10
Григорьев В.В. Государство Эрманариха: к вопросу этнической идентификации.	15
Мячикова И.И. Доместикация лошади и проблема генезиса индоевропейских народов.	17
Цыбулько Е.Н. В.И. Шевченко – белорусский антиковед	20
Каркин Ю.В. Экспедиция Марка Атилия Регула в Африку.	22
Мацевич И.Я. Компаративный анализ исследований пространства и времени в средневековой теологии и протонауке.	25
Малюгин О.И. Кельты и германцы в Британии V–VI вв.	27
Павильч А.А. Культура восточных славян в динамике межкультурных взаимодействий с Европой в средние века.	30
Ключицкий С.В. Восприятие детства и семьи гуманистами.	32
Александрович С.С. Война Полоцкого княжества с крестоносцами (1203–1216 гг.): борьба за города Прибалтики	33
Кушнярэвіч А.М. Гісторыка-культурная тыпалогія гатычнага храмабудуўніцтва Вялікага княства Літоўскага	35
Малюгина Е.В. Генуэзские колонии на Черноморском побережье Кавказа и взаимоотношения с местным населением	37
Шупляк С.П. Военно-монашеские ордена в средневековом паломническом движении	39
Ашейчик В.В., Филиппов А.А. Политика Иннокентия III в Восточной Прибалтике (1198–1216).	42
Голобурда М.А. Французское дворянство XIV–XV вв.: ценности и средства социального признания	44
Козел С.А. Властные структуры в средневековом обществе: формирование и закрепление курфюрстской коллегии в политическом системе «Священной Римской империи»	45
Смирнова Е.Д. Нарративы позднего средневековья: Ж. Жуанвиль, Ж. Фруассар, Оливье де ля Марш и Кристина Пизанская о повседневности	47
Шупляк С.П. Значение Иерусалима в пространственных и духовных представлениях средневекового общества	49

Раздел 2. История и культура Европы Нового и Новейшего времени	52
Семенова В.Н. Возрожденческий гуманизм как поворотный этап развития европейской цивилизации.	52
Кедрик Т.В. Прямая перспектива как внутренняя форма культуры эпохи Возрождения	54
Вашко О.А. Европейское философское образование в Новое время	57
Галай О.М. Языковые заимствования как результат белорусско-польско- немецких социокультурных взаимодействий в XV–XVII вв.	60
Алексейчикова Н.Н. Магдебургское право об экономическом положении вдов-горожанок в XVI–XVII вв. (на примере Могилева)	61
Ионе В.И. Психоаналитические истоки антропологии Л. Рона Хаббарда	64
Атрушкевич М.М. Городское законодательство Речи Посполитой в 80–90 гг. XVIII в.	66
Хромченко Д.Н. Деятельность школ адукационной комиссии на Беларуси	69
Лукашанец С.А. Канец Рэчы Паспалітай.	70
Глеб М.В. Британские либералы и империя (середина XIX в.)	72
Пацино Е.Ф., Чурай О.В. К вопросу о роли культурологического подхода в формировании межкультурной компетенции.	75
Старовойтов М.И. Уровень грамотности и образования населения белорусско-российско-украинского пограничья (по материалам переписи 1897 г.)	76
Барадзіна М.С. Спроба рэформы каталіцкага богаслужэння ў Паўночна-Заходнім краі 1869–1877 гг.	80
Пузыревич Т.А. Исследовательские программы в отечественной философии науки	84
Фиринович Е.Э. Основы формирования имиджа политического лидера (вторая половина XX – начало XXI в.)	86
Космач В.А. Страны Северной Европы и Прибалтика во внешней культурной политике Германии в годы Веймарской Республики (1919–1932 гг.)	89
Дубровка Е.Н. Политика Великобритании по вопросу об установлении польско-российской границы во второй половине 1919 г.	91
Космач В.А. США и Канада во внешней культурной политике Германии в годы Веймарской Республики (1919–1932 гг.)	93
Кухаренко В.Н. Образование и функционирование крестьянско-демократической коалиции в Королевстве СХС (ноябрь 1927 г. – январь 1929 г.)	97
Марченко О.В. Формирование русской монархической эмиграции в Германии в 20-е гг.	100
Сідоранка В.М. Штодзённая жыццё польскага насельніцтва БССР 20-х гг. XX ст.	102
Корсак А.І. Прыход нацыстаў да ўлады і антыяўрэйская палітыка ў Германіі	104
Пристапа Н.Н. Чехословацкая национально-социалистическая партия в годы Второй мировой войны.	106
Сальков А.П. Территориальные аспекты болгаро-югославских отношений и СССР (1934–1944 гг.)	108
Козик Л.А. Польша накануне парламентских выборов 1947 г.	111
Великая О.А. Правовая основа взаимоотношений ЮНПРА с европейскими странами. 1944–1947 гг.	113

Брило С.Э. Берлинский кризис 1948–1949 гг.	118
Скок В.П. США и западное решение германского вопроса (1945–1954 гг.)	118
Пішчулёнак А.М. Супрацоўніцтва БССР і УССР у сельскагаспадарчай вытворчасці ў першыя пасляваенныя гады	122
Важник О.Н. Белорусско-польское региональное сотрудничество в сфере культуры в 50–70-х гг. XX в.	124
Кынёва В.Г. О факторе времени и лексических лакунах	127
Зубарев А.В. Проблема иждивенцев в иммиграционной политике британских консерваторов в 1975–1979 гг.	129
Юрчак Дз.В. Міждзяржаўнае супрацоўніцтва Рэспублікі Беларусь і Украіны ў гуманітарнай сферы (1991–2004 гг.)	131
Даўгяля М.С. Міжнароднае культурнае і навуковае супрацоўніцтва Рэспублікі Беларусь са славянскімі краінамі (1990-я гг. – пачатак XXI ст.)	134
Сахончик Т.П. Проблемы межэтнических отношений: способы ликвидации межличностного непонимания наций	137
Рыбак А.А. Канцэпцыя «трох калон» у стратэгіі нацыянальна-дэмакратычнай партыі Германіі	139
Янкоўская Т.У. Моладзь і міжнароднае супрацоўніцтва	142
Бабук Т.А., Зайцев И.Ф., Скородов Т.И. Информационная обратная связь в физической культуре студентов исторического факультета	144
Тугай В.В. Немецкий этнос в БССР и некоторые особенности его этнокультуры (20-е – 30-е гг.) в Беларуси.	144
Тугай В.В., Куницкий В.В. Норманны в Дукоре.	151
Раздел 3. История и культура России	153
Казакоў А.У. Прадстаўнікі арыстакратыі Маскоўскай Русі і іх нашчадкі на беларускіх землях ВКЛ (сярэдня XV – пачатак XVI ст.)	153
Сидоренко Б.И. Великое княжество Литовское и Московское государство на рубеже XV–XVI веков: у истоков московской доктрины межгосударственных отношений	155
Попов М.А. Законодательное положение Римско-католической Церкви в Российской империи в XVIII веке перед разделами Речи Посполитой	157
Шараева Е.И. Мероприятия правительства в рамках политики русификации в средних учебных заведениях Виленского учебного округа в 60-х гг. XIX в.	159
Жихарев С.Б. Межведомственное противостояние по вопросам железнодорожного строительства в России в 60-е гг. XIX в.	161
Шайдуrow В.Н. О некоторых особенностях истории европейских общин на русском северо-западе во второй половине XIX в. (на примере Новгородской губернии)	164
Волкова О.А. Общественно-политическая полемика по вопросам женского равноправия в партии народной свободы в годы Первой российской революции	167
Малков А.В. «Русский вопрос» в политике ведущих государств Антанты и США (конец 1918 – начало 1919 г.)	170
Дианова Т.Б. Из истории взаимоотношений Советского государства церкви в 20–30-е гг. XX в.	173

Берестовский А.А. Латинская транслитерация русского языка: новые тенденции . . .	175
Берестовский А.А. События августа 1991 года в Москве в контексте противостояния центробежных и центростремительных сил СССР	177
Королев А.А. Исламский «Ренессанс» в постсоветской России	178
Косов А.П. Российские интерпретации концепции «Партнерства» российско-американских отношений.	181
Елисеев А.Б. Государственно-церковные отношения в СССР: предпосылки изменения историографической ситуации на рубеже 1980–1990-х гг.	184
Волчок Г.И. Беларусь – Россия: общее культурное пространство	185
Поповская Т.А. Военно-стратегические аспекты белорусско-российской интеграции	189
Бригадина О.В. Публичные развлечения и народные забавы: проблемы повседневной культуры императорской России (XVIII – начало XX в.)	191
Раздел 4. История и культура Беларуси	194
Шадыра В.І., Адамовіч С.А. Аб славянізацыі басейна Заходняй Дзвіны (археалагічны аспект)	194
Калядзінскі Л.У. Капыльскі замак у рэчышчы трансэўрапейскіх этнакультурных і гандлёвых плыняў X–XVII стст.	196
Пілецкі В.А. Аб адлюстраванні традыцый пераводу дзяцей у новы ўзроставы клас (як доказ наяўнасці выхаваўча-адукацыйнага працэсу) у гістарычных крыніцах Беларусі і ўсходнеэўрапейскага рэгіёну	197
Кудраўцава С.А. Да пытання аб «найбольш уплывовых» багах у беларускім пантэоне	201
Люты А.М., Калечыц І.Л. Выкарыстанне даных эпіграфікі ў кантэксце даследавання гісторыі Беларусі сярэдніх вякоў	203
Клімаў М.В. Аб некаторых аспектах працэсу феадалізацыі на тэрыторыі Беларусі	205
Бакун А.С. Государственно-церковные отношения в ВКЛ и Речи Посполитой.	207
Мікалаева Л.В. Адносіны Вялікага княства Літоўскага з Крымскім ханствам у канцы XV – першай чвэрці XVI ст.	209
Паўловіч Н.Ю. Рамесніцкая функцыя мястэчак Вялікага княства Літоўскага ў XVI – першай палове XVII ст.	210
Якубаў В.У. Узаемаадносіны Жыгімонта Вазы са Святым Прастолам і дынастыяй Габсбургаў (1587–1619 г.)	212
Луговцова С.Л. Василий (Константин) Острожский: дискуссия в историографии.	215
Уваров И.Ю. Экономические привилегии белорусской шляхты в XVI в. (по материалам вальных сеймов).	217
Лютая А.Э., Люты А.М. Запрыгоньванне сялянства Вялікага княства Літоўскага ў XV–XVI стст.	220
Шумскі К.А. Выдавецкая дзейнасць праваслаўных брацтваў у ВКЛ у канцы XVI – першай палове XVII ст.	223
Каляда В.В. Пушкарскія артыкулы 1567 года, як крыніца вайсковага заканадаўства Вялікага княства Літоўскага	225
Аўсейчык У.Я. Этнаканфесіянальныя стэрэатыпы ў беларускім традыцыйным грамадстве XIX – пачатку XX ст.	228
Лобач У.А. Карчма ў традыцыйным светапоглядзе беларусаў XIX – пачатку XX ст.	230

Русецкі С.В. Формы і аб'ёмы дабрачыннай дапамогі жабракам (убогім) у традыцыйным беларускім грамадстве (XIX – пачатак XX ст.)	232
Новик Н.Е. К вопросу о национально-религиозном составе учащихся профессиональных учебных заведений Беларуси во второй половине XIX – начале XX в.	234
Мурашко А.И. Обеспечение общественной безопасности и правопорядка на железных дорогах Беларуси в межреволюционный период 1917 г.	236
Навицкий В.В. Пути сообщения Витебской губернии во второй половине XIX – начале XX в.	238
Маскевіч Г.І. Адлюстраванне сацыяльнай няроўнасці сялянства ў вясельнай і пахавальна-памінальнай абраднасці беларусаў у другой палове XIX ст.	240
Грибко И.Л. Документы органов городского самоуправления о социальной дифференциации белорусского общества в конце XIX в.	242
Рацько А. Ф. Усведамленне царскім урадам неабходнасці адмены прыгоннага права	245
Пракаповіч Л.Э. Правовое положение наемных рабочих в Беларуси во второй половине XIX в.	248
Зданкевич Е.В. К вопросу о проведении судебной реформы 1864 г. в Беларуси.	251
Раюк А.Р. Мясцовая эліта Пінскага павета ў 1820–1830-я гг.	253
Заикин Н.А. Власть и театр в Беларуси в XIX в.: проблемы взаимодействия	256
Барадзіна М.С. Этнаканфесіяльная палітыка царскага ўрада на беларускіх землях 1864–1905 гг. (на прыкладзе Мінскай губерні).	258
Наваградскі В. Я. Асветніцкая палітыка земстваў у кантэксце сацыяльна-эканамічнага развіцця беларускай вёскі ў пачатку XX ст.	261
Астрога В.М. Роля педагагічных курсаў у падрыхтоўцы настаўніцкіх кадраў Беларусі ў пачатку XX ст.	266
Кузьма Д.І. Асаблівасці дзейнасці Беларускага нацыянальнага камітэта ў Вільні ва ўмовах нямецкай акупацыі ў 1915–1917 гг.	268
Вермейчык А.Е. Возвращение и сохранение материальных ценностей Несвижского замка в первой четверти XX в.	270
Фядзечка С.А. Фарміраванне пазіцыі беларускай меншасці ў польскай дзяржаве ў 1919–1921 гг.	273
Каравай І.Я. Стаўленне БПС-Р да польскай інтэрвенцыі ў 1919–1920 гг.	275
Ключынінскі М.В. Асабіста вольныя катэгорыі сельскага насельніцтва Беларусі на зыходзе феадалізму ў працах гісторыкаў XX ст.	277
Яшчанка А.Р. Горад Мазыр у сярэдзіне 1920-х гадоў: этналагічнае даследаванне	280
Каспяровіч А.М. Асноўныя накірункі партыйнай палітыкі па забеспячэнні сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў Савецкай Беларусі кадрамі выкладчыкаў у 20-х гг. XX ст.	282
Бородин С.П., Шумский Ф.А. Некоторые закономерности государственной политики в отношении национальных меньшинств в БССР (1919–1991 гг.)	284
Нестерович Н.Б. Социально-экономическое положение белорусского народа под властью разных режимов (1917–1920 гг.)	290
Помазуў С.У. Кадры прафесійна-тэхнічных навучальных устаноў БССР у першай палове 20-х гг. XX ст.	292

Сакалоў К.М. Навуковыя даследаванні выкладчыкаў вышэйшых навучальных устаноў Беларусі ў галіне сельскай гаспадаркі ў даваенныя гады.	295
Сарока А.Г. Першы з'езд загадчыкаў хат-чыталень (1927 г.) і яго роля ў развіцці сістэмы падрыхтоўкі работнікаў культурна-асветніцкіх устаноў у Савецкай Беларусі	298
Дубінін Дз. У. Этнічная культура як асноўная частка сусветнай культуры: вызначэнне і асаблівасці	301
Тоўсцік Т.Ц. Сватанне ў вяскоўцаў беларусаў ў 1930 – 1990 гг. у Гомельскай вобласці і памежных тэрыторыях	302
Кулинок С.В. Аграрная реформа 1942 г. на территории Беларуси в свете немецкой пропаганды	304
Соколов Н.К. Восстановление высшего педагогического образования в Беларуси в 1944–1945 гг.	305
Новікаў С.Я. Гістарыяграфічныя тэхналогіі даследавання гісторыі Беларусі перыяду Вялікай Айчыннай вайны	309
Барабаш Н.В. Формы и методы агитационно-пропагандистской работы среди переселенцев из БССР в середине 40 – 50-х гг. XX ст.	317
Фомин В.М. Развитие среднего специального образования в БССР в 70-е гг. XX ст.	319
Навасельцава Г.В. Беларускае мінулае ў праявінай спадчыне Уладзіміра Караткевіча	322
Вялікі А.Ф. Дэмаркацыя беларускага ўчастка савецка-польскай граніцы ў 1946–1948 гг.	324
Ганчар У.А. Лячэнне ад змяняных укусаў у сучаснай знахарскай практыцы беларусаў і яго вытокі	326
Будникова Т.А. Быт городского ребенка на современном этапе (по материалам опросов взрослого населения Гомеля и Добруша).	329
Каламійцава Ю. А. Экізітэнцыяльныя матывы ў беларускай літаратуры XX ст. (на прыкладзе апавесці У. Караткевіча «Ладдзя рослачы»)	330
Яковчук В.И. Историко-культурные аспекты обеспечения пожарной безопасности на территории Беларуси	333
Острога В. А. Межвузовский обмен как элемент международного культурного обмена. Связи между историками Белорусского государственного университета и Софийского университета в 1966 – конце 1980-х гг.	335
Канапацкая З.И. Исламский фактор становления и развития татарской общности в Беларуси (XIV–XX вв.)	337
Романова С.П. Социологическое исследование особенностей национальной идентичности молодежи в Республике Беларусь	341
Соколов Б.М. Опыт Великих революций и Беларусь	343
Савченко Ю.В. Историческая Ретроспектива становления и развития системы государственного экологического регулирования в Беларуси	345
Кукель О.А. Роль драгоценных металлов в денежном обращении на различных этапах исторического развития Республики Беларусь	348